
MEĐUNARODNE ORGANIZACIJE I INTEGRACIJE

Predavanje 2

Gradivo za kolokvijum

- Ujedinjene nacije – UN
- Konferencija UN o trgovini i razvoju – UNCTAD

UJEDINJENE NACIJE – UN

"Mi, narodi Ujedinjenih nacija, rešeni da spasemo buduća pokolenja užasa rata, koji je dva puta u toku našeg života naneo čovečanstvu neopisive patnje, da uspostavimo veru u osnovna prava čoveka, u dostojanstvo i vrednost ljudske ličnosti, u ravnopravnost muškaraca i žena, nacija velikih i malih, da uspostavimo uslove pod kojima će moći da se očuvaju pravda i poštovanje obaveza koje proističu iz ugovora i drugih izvora međunarodnog prava, kao i da radimo na društvenom napretku i poboljšanju životnih uslova u većoj slobodi i u tom cilju da budemo tolerantni i da zajedno živimo u miru, jedni sa drugima, kao dobri susedi, ujedinitimo svoje snage radi održanja međunarodnog mira i bezbednosti i da osiguramo, prihvatanjem principa i ustanovljenjem metoda, da će se oružana sila upotrebljavati jedino u opštem interesu, da koristimo međunarodne mehanizme u cilju unapređenja ekonomskog i socijalnog napretka svih naroda, odlučili smo da ujedinitimo svoje napore..."

Preambula Povelje UN

Formiranje Ujedinjenih nacija spada u one progresivne poteze međunarodne zajednice koji podrazumevaju obezbeđenje mira i međunarodne saradnje na taj način što se preko jednog takvog globalnog foruma obezbeđuje osnova za diskusije i sporazumno rešavanje sporova.

Organizacija Ujedinjenih nacija (UN) je verovatno najpoznatija međunarodna organizacija sa skoro univerzalnim članstvom, koja se deklariše kao „globalno udruženje vlada koje saraduju na polju međunarodnog prava, globalne bezbednosti, ekonomskog razvoja i socijalne jednakosti“. UN su osnovane dokumentom koji se zove Povelja. Preambula Povelje UN je dokument ustavnog vida i obavezuje UN i sve države-članice.

Od osnivanja UN do danas, razvijena je gotovo nepregledna mreža programa, komisija, posebnih fondova, institucija i organizacija, što sve zajedno čini sistem UN.

Ideja o formiranju ovakve međunarodne organizacije nije bila sasvim nova i imala je svoju predistoriju u postojanju Društva naroda (ili Lige naroda) koje je osnovano na Konferenciji mira u Versaju 28. aprila 1919. godine, sa zadatkom da očuva svetski mir, kolektivnu bezbednost i političku nezavisnost svih država-članica. Koliko je revolucionarna bila zamisao o kolektivnoj odgovornosti za mir i bezbednost postaje više nego jasno ako se zna da, po međunarodnom pravu, do Prvog svetskog rata

vođenje ratova, pa čak i sprovođenje agresija nije bilo ništa nemoralno ukoliko bi se izvršila formalna objava rata. Rat je u to vreme važio za sasvim legitimno političko sredstvo.

Društvu naroda se pripisuju velike zasluge kada je reč o osnivanju Ujedinjenih nacija s obzirom na to da je sa sobom donelo mnoge novine koje su kasnije idejni tvorci Ujedinjenih nacija mogli da razrade. Ovo važi kako za organe, tako i za osnovni princip izgradnje sistema kolektivne bezbednosti.

Statut Društva naroda iz 1919/20. godine obavezivao je države-članice da poštuju teritorijalnu i političku nepovredivost svih država-članica. Ukoliko bi došlo do kršenja ovih pravila, Društvo naroda je trebalo da "preduzme odgovarajuće mere". Statut je predviđao da države-članice svoje nesporazume i konflikte rešavaju na nivou međunarodnog prava i jurisdikcije.

Društvo naroda nije uspelo da poveže tadašnje moćne države (SAD na primer, nikad nisu pristupile Društvu, mada je podsticaj za njegovo osnivanje potekao od tadašnjeg predsednika SAD, Vudrou Vilsona), nije moglo da postane univerzalna organizacija. Iako države u vreme osnivanja Društva nisu bile spremne da daju dovoljno prostora i pruže pravu šansu za ostvarenje globalnog sistema zaštite od rata i očuvanja mira, (što je bila revolucionarna misao vodilja ove organizacije), niti su bile spremne da ga prihvate kao organizaciju za rešavanje pitanja globalne bezbednosti, Društvo naroda predstavlja idejno-istorijski preokret u međunarodnim odnosima.

Osnivanjem Društva naroda pokrenuti su značajni razvojni procesi i ostvarili su se organizacioni preduslovi na koje su Ujedinjene nacije mogle da se nadovežu. Ovo posebno važi za osnovne namere Društva, koje su se odnosile na stvaranje režima za zaštitu od rata na nivou međunarodnih pravnih normi i prenošenje odgovornosti očuvanja mira na jednu međunarodnu organizaciju.

Izbijanje Drugog svetskog rata nije dovelo do ubeđenja da su ideje i norme na kojima se zasnivalo Društvo naroda bile samo utopija. Upravo suprotno - izbijanje i tok Drugog svetskog rata naglasili su potrebu za efikasnijim kolektivnim sistemom bezbednosti. Poveljom Ujedinjenih nacija svet je napravio sledeći pokušaj ka uspostavljanju globalne organizacije za zaštitu mira.

Osnivanje OUN

Dva svetska rata nanela su neopisivu štetu čovečanstvu i koštala su života više od 100 miliona ljudi u periodu od samo pola veka. Osnivači Ujedinjenih nacija i autori Povelje pokušali su da ostvare želje za mirom i da nakon kraja Drugog svetskog rata zajedničkim projektom obezbede svetski poredak sa trajnim mirom.

Proces osnivanja Ujedinjenih nacija počinje avgusta 1941. na Bermudskim ostrvima, susretom američkog predsednika Frenklina Ruzvelta i britanskog premijera Vinstona Čerčila. Iako je nakon nemačke invazije na Sovetski Savez u junu 1941. godine došlo do sklapanja sporazuma između Moskve i Londona, susretu nije prisustvovao predstavnik Sovetskog Saveza.

Rezultat ovog sastanka zapisan je u zajedničkoj deklaraciji pod imenom Atlantska povelja – svaki narod ima pravo na samoopredeljenje, slobodnu svetsku trgovinu i ekonomsku saradnju, uzdržavanje od upotrebe sile i osnivanje opšteg sistema bezbednosti. Na kraju Deklaracije naglašava se da je „do osnivanja trajnog međunarodnog sistema bezbednosti“ neophodno razoružavanje agresorskih država, što je nagovestilo osnivanje međunarodne Organizacije.

U početku su i Ruzvelt i Čerčil bili nezainteresovani za uključivanje drugih država u projekat mira i deljenje zajedničke odgovornosti za međunarodni mir sa ostalim državama. Situacija se izmenila nakon japanskog napada na Perl Harbor i stupanja SAD u rat. Porasla je svest o tome da trajan mirovni poredak zahteva koaliciju država na nešto široj osnovi i uključivanje Sovetskog Saveza.

Naredne godine, (1. januara 1942. god.), 26 država, pod vođstvom SAD, Sovjetskog Saveza, Velike Britanije i Kine obavezalo se na poštovanje „Povelje Ujedinjenih nacija“ i na nastavak borbe protiv neprijateljskih država (posebno protiv Nemačkog Rajha, Italije i Japana) svim raspoloživim sredstvima, do konačne pobeđe. Istovremeno, sve ove države su priznale načela Atlantske povelje o mirovnom poretku nakon rata i složile se da je neophodno „osnivanje trajnog sistema za zaštitu međunarodne bezbednosti“. Tokom Drugog svetskog rata im se priključuje još 21 država.

Oktobra 1943. na Konferenciji u Moskvi predstavnici SAD, Sovjetskog Saveza, Velike Britanije i Kine su se složili da što pre osnuju međunarodnu organizaciju za mir i bezbednost. Ovoj Organizaciji su mogle da se priključe sve suverene i miroljubive države (što je najpre isključivalo „neprijateljske države“ iz Drugog svetskog rata), ali su četiri velesile već u razradi koncepta obezbedile vršenje odlučujućeg uticaja za sebe.

Konferencija na Jalti (februar 1945.), dovodi do usaglašavanja stavova Ruzvelta, Čerčila i Staljina oko poslednjih spornih tačaka. Pre svega, bilo je reči o modusu glasanja u najjačem telu buduće Organizacije - Savetu bezbednosti. Na insistiranje Sovjetskog Saveza, predviđeno je pravo na veto prilikom odlučivanja o svim važnim pitanjima, za stalne članove Saveta bezbednosti (Sovjetski Savez, SAD, Velika Britanija, Francuska i Kina).

Na Konferenciji održanoj od 25.aprila do 26. juna 1945. godine svi učesnici su jednoglasno usvojili Povelju. Pored vlada zemalja učesnika, određen broj nevladinih organizacija pozvano je da prisustvuje stvaranju Povelje. Poljska je Povelju potpisala

kao 51. država-osnivač, jer ranije nije mogla da sudeluje na Konferenciji. Organizacija je dobila ime Organizacija Ujedinjenih nacija – OUN (United Nations Organization - UNO). Pošto su potpisani Povelju ratifikovale svih pet stalnih članica Saveta bezbednosti (Kina, Francuska, Sovjetski Savez, Ujedinjeno Kraljevstvo, SAD) i većina ostalih potpisnica, ona je 24. oktobra 1945. godine, stupila na snagu.

Glavno sedište UN je u Njujorku, veliki broj agencija se nalazi u Ženevi, Hagu, Beču, Montrealu, Bonu. Službeni jezici su engleski, francuski, španski, ruski, kineski i arapski.

Ciljevi i zadaci UN

Potpuno nezavisno od praktičnih zadataka koji se postavljaju pred Ujedinjene nacije, Organizacija ima za cilj da promeni suštinu odnosa među državama članicama i način na koji se rešavaju međunarodni problemi.

Član 1. Povelje UN – sažima ciljeve UN

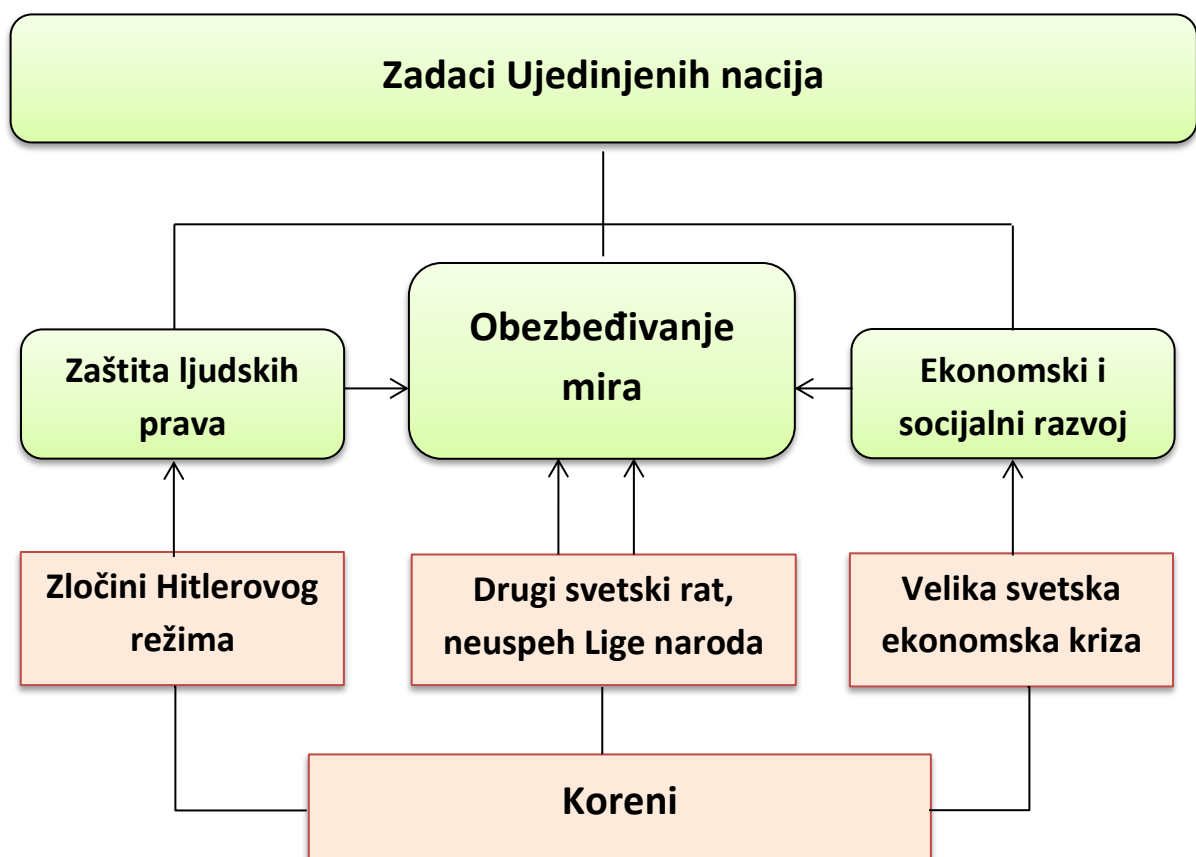
1. održavanje međunarodnog mira i bezbednosti i u tu svrhu: preduzimanje efikasnih kolektivnih mera radi sprečavanja i otklanjanja pretnji miru i suzbijanje agresije ili drugog narušavanja mira, kao i postizanje mirnim sredstvima, a u skladu sa načelima pravde i međunarodnog prava, sređivanja ili rešavanja međunarodnih sporova ili situacija koje bi mogle dovesti do narušavanja mira;
2. razvijanje prijateljskih odnosa među nacijama, zasnovanih na poštovanju načela jednakosti u pravima i samoopredeljenje naroda i preduzimanje drugih odgovarajućih mera u cilju jačanja univerzalnog mira;
3. postizanje međunarodne saradnje rešavanjem problema ekonomske, društvene, kulturne ili humanitarne prirode; unapređenje i podsticanje poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda bez obzira na rasu, pol, jezik ili veru;
4. pozicioniranje Organizacije za centar za usklađivanje akcija preduzetih radi postizanja ovih zajedničkih ciljeva.

Osnovni zadaci UN mogu da se podele u tri oblasti koje su međusobno povezane, ali imaju specifične, pojedinačne korene:

1. **Obezbeđivanje mira** i međunarodne bezbednosti je jedan od centralnih zadataka UN, pri čemu se pokušava izvući pouka iz neuspelog pokušaja uspostavljanja kolektivnog sistema bezbednosti uz pomoć Lige naroda u periodu između dva svetska rata. Prilikom osnivanja UN, međudržavni ratovi i njihovo sprečavanje predstavljali su najveći izazov. Tokom vremena, situacija se promenila – primetno je opadanje broja međudržavnih ratova i porast broja

unutrnjih konflikata i novih fenomena, kao što je pojava transnacionalnog terorizma.

2. **Zaštita ljudskih prava** i unapređivanje međunarodnog prava spadaju u drugu grupu zadataka UN. Koreni ovih zadataka se mogu pronaći u genocidu i zločinu protiv čovečnosti koji je sproveden tokom Hitlerovog režima. Već 1948. god., Generalna skupština UN je donela Opštu povelju o ljudskim pravima. Ova Povelja je najvažniji dokument u istoriji ljudskih prava, a njena konkretna pravna primena je usledila nakon dugih i mukotrpnih debata i diskusija potpisivanjem dva međunarodna pakta: Pakta za građanska i politička prava i Pakta za ekonomska, socijalna i kulturalna prava. Sporazumi su potpisani 1966., a na snagu su stupili tek 1976. godine.
3. **Ekonomski i socijalni razvoj** predstavlja treću oblast zadataka UN. Mir ne znači samo odsustvom rata nego obuhvata i pitanja sveopšteg razvoja i unapređenja. Već krajem II svetskog rata, došlo je do uočavanja neraskidive veze između mira i razvoja („Borba za mir mora da se vodi na dva fronta: na jednom frontu reč je o bezbednosti, a na drugom o ekonomiji i socijalnoj pravdi. Samo pobeda na oba fronta može da obezbedi trajan mir u svetu“). Poslednjih godina, zbog globalnih problema kao što su efekat staklene bašte i ozonske rupe, uz ovu oblast zadataka, definisana je još jedna – **zaštita životne sredine**. Teme razvoja i životne sredine tretiraju se unutar brojnih programa, u radu komisija, posebnih fondova i organizacija unutar sistema UN.

Osnovni principi Ujedinjenih nacija

Osnovni principi UN-a određeni su u članu 2. Povelje. Ovde se utvrđuje da UN i njene članice postupaju u skladu sa sledećim principima:

1. Organizacija počiva na principu suverene jednakosti svih njenih članova;
2. Svi članovi, da bi se svakom od njih osigurali prava i koristi koje proističu iz članstva, će u dobroj veri ispunjavati obaveze koje su preuzeli u saglasnosti s ovom Poveljom;
3. Svi članovi će svoje sporove rešavati mirnim putem, tako da međunarodni mir i bezbednost ne budu ugroženi;
4. Svi članovi će se u svojim međunarodnim odnosima uzdržavati od pretnje silom ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti ma koje države ili ponašanja koje bi na ma koji drugi način bio u suprotnosti sa ciljevima UN;
5. Svi članovi pružaće Ujedinjenim nacijama svaku pomoć u postupcima koje one preduzimaju u skladu sa ovom Poveljom i uzdržavaće se od davanja pomoći svakoj državi protiv koje UN preduzimaju preventivnu ili prinudnu akciju;
6. UN će nastojati da države koje nisu članice UN deluju saglasno ovim principima u meri u kojoj je to moguće u svrhu održanja međunarodnog mira i bezbednosti;
7. Ova Povelja ničim ne ovlašćuje UN da intervenišu u stvarima koje se nalaze u strogoj unutrašnjoj nadležnosti svake države, ili da nalaže članovima da takve stvari iznose za rešavanje prema odredbama ove Povelje.

Ovi principi su osnovni principi međunarodnog prava, koji se odnose i na ponašanje država izvan Organizacije.

Prva tačka odnosi se na pravo pravne jednakosti država-članica, a ovaj princip važi i izvan Organizacije za sve države, nezavisno od postojanja UN. Druga tačka, koja se odnosi na izvršavanje obaveza država-članica u vezi sa Poveljom, postavlja princip koji važi za i sve druge ugovore. Treća tačka govori o obavezi rešavanja problema mirnim sredstvima, a ovaj princip se može vezati za tačku četiri koji određuje obavezu uzdržavanja od pretnje i upotrebe sile. Tačka 4. je vezana za prvi cilj (održavanje međunarodnog mira i bezbednosti) i osnovnu misiju UN. Aktivni momenat kolektivne bezbednosti je u pružanju pomoći Ujedinjenim nacijama i nastojanju da i nečlanice moraju delovati na principima opšte prihvaćenog prava (tačke 5. i 6.). Princip naveden u tački 7. (nemešanje u strogu unutrašnju nadležnost) vezan je za odvajanje domaće i spoljne nadležnosti u cilju zaštite najosnovnijih prava države. Ova prava su egzistencijalna i bez njihove zaštite bi se opstanak i poredak država (odnosno mir) doveo u pitanje.

Članstvo u Ujedinjenim nacijama

Povelja UN je definisala pravila vezana za prijem u članstvo, suspenziju i isključenje država iz članstva.

Na osnovu Povelje UN (član 3.), članovi osnivači UN-a su države koje, pošto su uzele učešće na Konferenciji Ujedinjenih nacija za međunarodnu organizaciju u San Francisku ili pošto su prethodno potpisale Deklaraciju o UN od 1.01.1942., potpišu Povelju i ratifikuju je.

Članovi UN-a mogu postati i sve druge miroljubive države koje prihvate obaveze sadržane u Povelji, ukoliko su prema oceni Organizacije sposobne i voljne da ove obaveze izvršavaju. Prijem ovakvih država se vrši na osnovu odluke Generalne skupštine i po preporuci Saveta bezbednosti.

Članu UN-a, protiv kojeg je Savet bezbednosti preduzeo preventivnu ili prinudnu akciju, Generalna skupština može (na preporuku Saveta bezbednosti), da suspenduje vršenja prava i koristi koje pruža članstvo. Vršenje tih prava i koristi, Savet bezbednosti može ponovo da uspostavi.

Člana UN-a koji stalno krši principe sadržane u Povelji, Generalna skupština može, na preporuku Saveta bezbednosti, isključiti iz Organizacije.

Organi i struktura Ujedinjenih nacija

Kao glavni organi Ujedinjenih nacija, Poveljom su ustanovljeni:

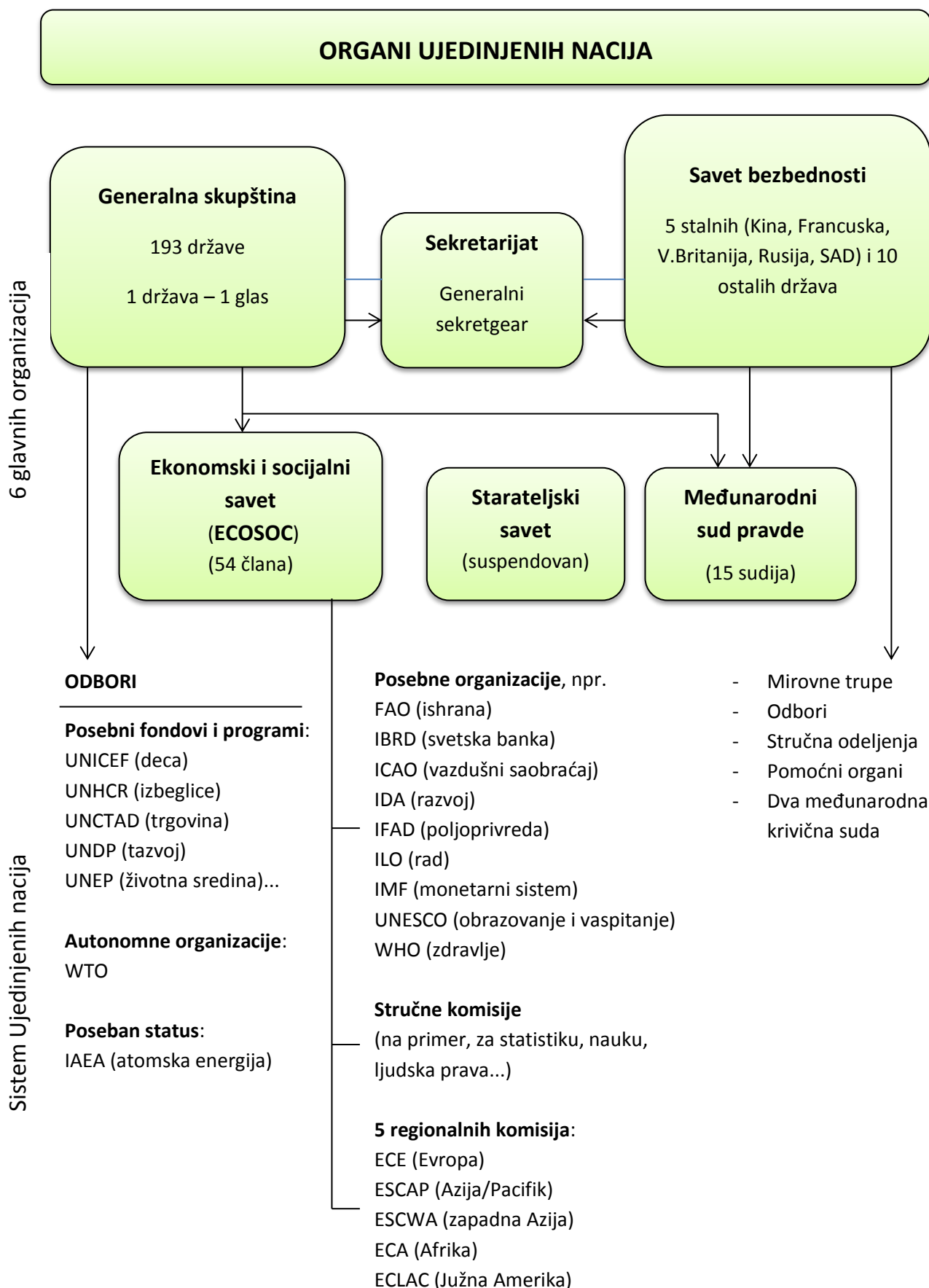
- Generalna skupština
- Savet bezbednosti
- Ekonomski i socijalni savet
- Starateljski savet
- Međunarodni sud
- Sekretarijat

Podela funkcija među organima daje sliku o zadacima UN-a, odnosno kompatibilna je sa njima.

U skladu sa Poveljom, mogu se ustanoviti pomoćni organi za koje se utvrdi da su potrebni.

Povelja takođe predviđa da UN neće postavljati nikakva ograničenja muškarcima i ženama da učestvuju u bilo kom svojstvu i pod jednakim uslovima u glavnim i pomoćnim organima. Nediskriminacija u organima Organizacije se primenjuje i na kasnije nastale ustanove u sistemu Ujedinjenih nacija.

Šema prikazuje glavne organe, odbore, organizacije i komisije u okviru sistema UN.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija

Ujedinjene nacije su međunarodna organizacija klasičnog, starog kova, čine je države, u njenim organima se nalaze predstavnici vlada tih država.

Generalnu skupštinu UN, koja je organizacioni centar ovog sistema, čine sve države-članice. Države-članice su zastupljene ravnopravnim delegacijama svojih vlada, svaka država ima jedan glas. Generalnu skupštinu često i pogrešno nazivaju „svetskim parlamentom“ (iako se rad u plenumu priprema od strane mnogobrojnih odbora, što je karakteristika parlamenata, ona nije parlament nego forum za međudržavne kooperacije i konsultacije).

Godišnje sednice Generalne skupštine održavaju se početkom septembra u sedištu Organizacije (Njujork). Prvo se biraju predsedavajuća tela, održava se opšta debata, koju, po pravilu, vode ministri inostranih poslova zemalja-članica (za ovu debatu vlada najveće interesovanje medija). Period zasedanja se uglavnom završava u decembru, ali Generalna skupština ima svoje sednice tokom gotovo cele godine.

Odluke se, po pravilu, donose većinom glasova, a kod važnih pitanja zahteva se dvotrećinska većina (važna pitanja su, na primer, prijem novih članova ili izbor novih članova u Savet bezbednosti). Poslednjih godina ustalila se praksa da se odlučuje konsenzusom bez formalnog glasanja.

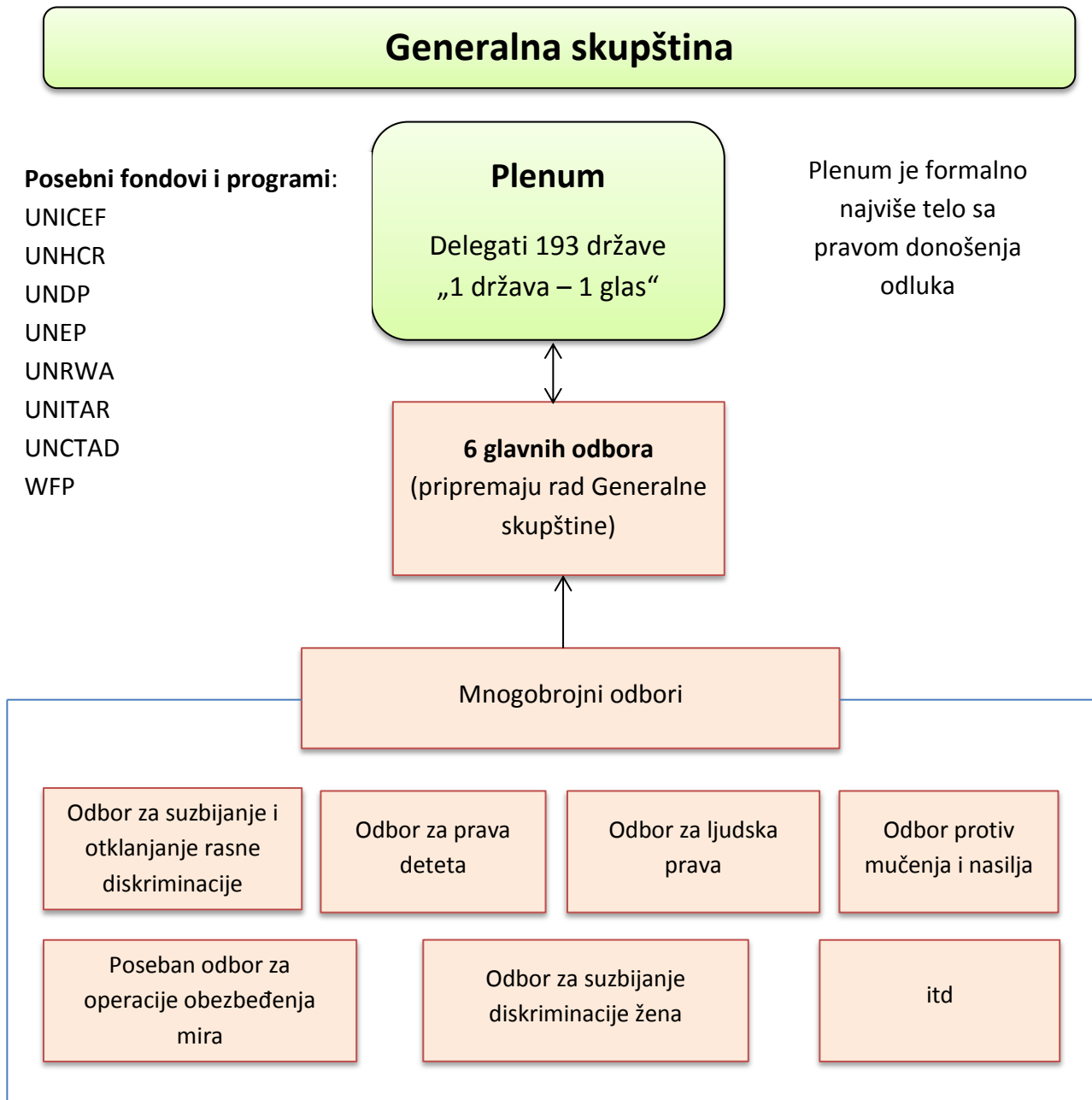
Generalna skupština **interno** (odnosno unutar sistema UN) donosi obavezujuće odluke (npr. o budžetu pomoćnih organa), a **eksterno** daje preporuke, koje po međunarodnom pravu nisu obavezujuće za države-članice. Iako Generalnoj skupštini nedostaju čvrsti instrumenti poput sankcija, to ne znači da njene preporuke i deklaracije ostaju bez ikakvog dejstva. Pritisak javnosti zajedno sa političkim i moralnim autoritetima učinio je da mnogobrojne deklaracije i preporuke Generalne skupštine naiđu na univerzalno prihvatanje (primer za to je Opšta povelja o ljudskim pravima usvojena 1948. godine od strane Generalne skupštine). Na ovaj način unapređuje se razvoj političkih i pravnih standarda.

Član 7. Povelje UN-a glavnim organima daje mogućnost da, po potrebi, formiraju posebne i pomoćne organe, što je u istoriji Organizacije veoma često korišćeno. Pored glavnih i ostalih odbora, strukturu Generalne skupštine upotpunjuju mnogobrojne posebne i pomoćne organizacije. Ova diferencijacija mnogobrojnih tela jedna je od glavnih karakteristika sistema Ujedinjenih nacija.

Šest glavnih odbora Generalne skupštine (koji pripremaju njen rad) su:

1. Odbor – Razoružanje i međunarodna bezbednost
2. Odbor – Ekonomija i finansije
3. Odbor – Socijalna, humanitarna i kulturna pitanja
4. Odbor – Specijalna politička pitanja i dekolonijalizacija
5. Odbor – Uprava i budžet (interno)
6. Odbor – Pravo

Struktura generalne skupštine UN-a prdstavljena je na šemi koja sledi:

Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija

Drugi glavni organ UN-a, koji ima posebno značenje za međunarodni poredak i međunarodni mir i bezbednost je Savet bezbednosti. Ovaj organ je institucija zaštite međunarodnog poretka i određuje prirodu UN-a. Njegov odnos prema drugim telima, njegov sastav, ovlašćenja, zatim uvećana prava unapred određenih država, ukazuju na ulogu i prirodu Organizacije čija je osnovna funkcija održavanje poretka koji

postoji jedino kada neke super sile imaju veću moć u donošenju bitnih odluka od drugih država.

Sastav Saveta bezbednosti određen je članom 23. Povelje:

„Savet bezbednosti je sastavljen od 15 članica UN. Stalne članice Saveta bezbednosti su Republika Kina, Francuska, SSSR, Ujedinjena Kraljevina Velike Britanije i Severne Irske i SAD. Generalna skupština bira 10 drugih članova UN kao nestalne članice Saveta bezbednosti...“.

Ova podela ukazuje na neravnopravnost koja je prisutna u donošenju odluka o pitanjima koja su od najvećeg značaja. Diferenciranje na stalne i druge članice ukazuje na kompromis između potrebe da postoji organizacija i pravnih principa. Povlašćen položaj nekih država bio je neophodan za stvaranje ovakve međunarodne organizacije. Prema mnogim mišljanjima, povlastice pojedinih država su u suprotnosti sa demokratskim načelima. Ovo je posebno slučaj kada se privilegovanim državama daje i pravo veta, tako da se odluke protivne interesu bilo koje privilegovane države-članice (ili u ovom slučaju privilegovane manjine) ne mogu donositi.

Navedeni član Povelje utvrđuje da se pri izboru nestalnih članica vodi računa o tome koliko su države doprinele održavanju mira i bezbednosti i drugim ciljevima organizacije, kao i da se vodi računa o ravnopravnoj geografskoj distribuciji. Nestalni članovi se biraju na rok od dve godine, pri čemu se svake godine bira po 5 novih članova tako da se svake godine menja sastav Saveta. Članovi kojima je istekao mandat, ne mogu biti ponovo birani.

Savet bezbednosti može da se sastane bilo kada, s obzirom na to da svi njegovi članovi imaju stalno sedište u Njujorku. Predsedništvo Saveta koje se menja svakog meseca može da sazove sednicu na zahtev jednog člana Saveta, jednog člana Ujedinjenih nacija, na zahtev Generalne skupštine ili Generalnog sekretara. Propisano je da se Savet sastaje najmanje svakih 14 dana, a u stvarnosti se njegove sednice sazivaju skoro svakog dana, a neretko i više puta na dan.

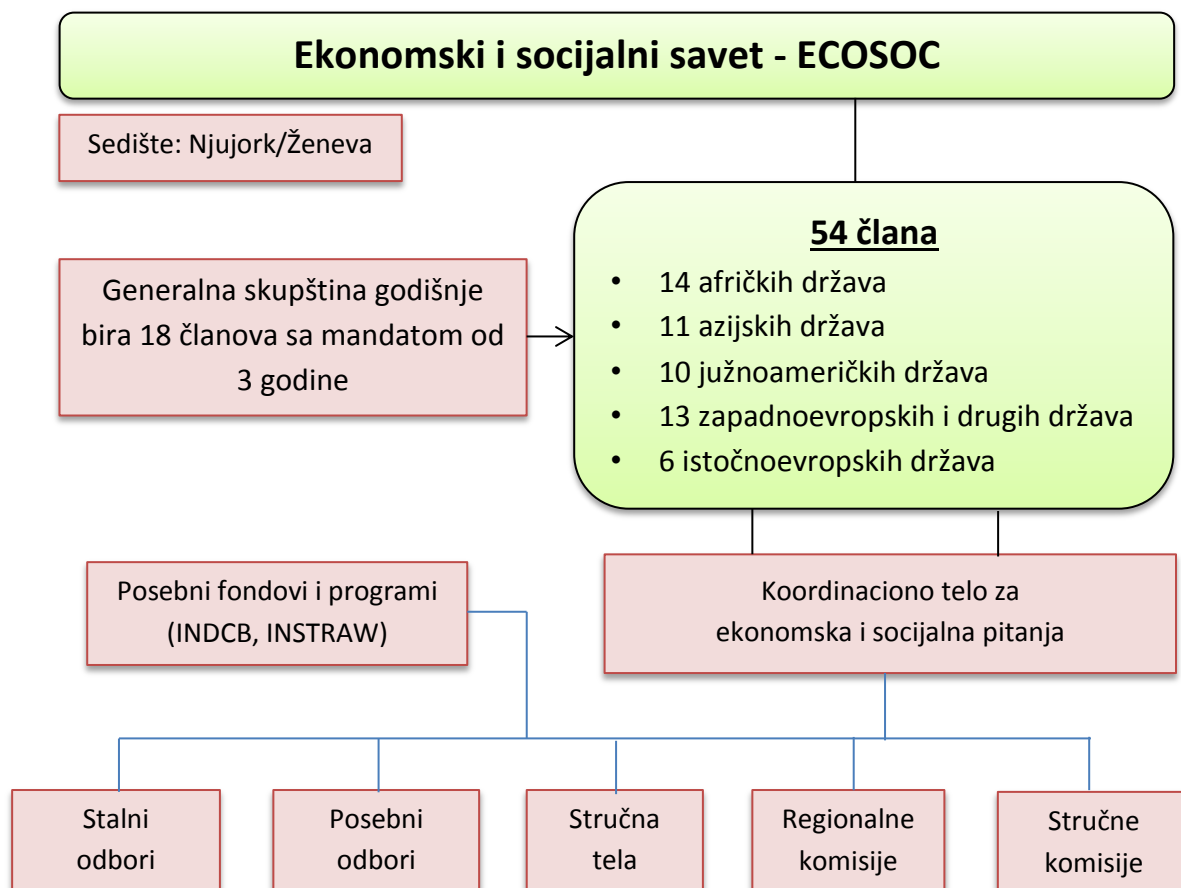
Odluke u proceduralnim pitanjima se donose potvrdnim glasanjem devet članova. Prilikom glasanja o svim ostalim pitanjima postoji začkoljica da potvrdno moraju da se izjasne svi stalni članovi Saveta kako bi odluka bila usvojena. Kao što je već rečeno, na ovaj način Kina, Francuska, Velika Britanija, Rusija i SAD imaju **pravo na veto**. Ovakav poseban položaj pet stalnih članova Saveta bezbednosti predstavlja najvažniju karakteristiku sistema Ujedinjenih nacija, koji u sebi sjedinjava različite osnovne principe. S jedne strane je to jednakost svih suverenih država u Generalnoj skupštini ("jedna država - jedan glas"), a sa druge strane se kroz direktorijum pet stalnih članova Saveta bezbednosti oseća nasleđe poretka velesila iz XIX veka.

Kao i ostali glavni organi UN-a i Savet bezbednosti ima pravo da ustanovljava posebne fondove i programe. U posebne fondove i programe Saveta bezbednosti

pored mnogobrojnih odbora se ubrajaju i mirovne misije i dva tribunala za Ruandu i bivšu Jugoslaviju.

Ekonomski i socijalni savet – ECOSOC

Ekonomski i socijalni savet (ECOSOC) je zajedno sa Generalnom skupštinom odgovoran za zadatke navedene u poglavlju IX Povelje. U skladu sa članom 63., Savet deluje u ekonomskoj, socijalnoj, oblasti zdravstva i obrazovanja, kulture i u srodnim oblastima. Može da se kaže da je ECOSOC koordinatono telo za ekonomska i socijalna pitanja. Kao što se vidi na sledećem dijagramu i njegov sastav odgovara oblasti njegovih zadataka. Po regionalnom ključu članstva, u Savetu je prisutna veoma velika zastupljenost zemalja u razvoju.

Generalna skupština svake godine bira trećinu članova Saveta (18) sa mandatom od tri godine. Za razliku od pravila koja važe za Savet bezbednosti, moguć je ponovni izbor člana kojem je netom istekao mandat, pa tako neke države mogu da se zadrže više godina u ECOSOC-u, kao da su njegovi stalni članovi.

ECOSOC predstavlja faktor povezivanja između posebnih organizacija i Organizacije, pa time ispunjava važan zadatak umrežavanja sistema Ujedinjenih

nacija. Pored toga, ECOSOC održava savetodavne odnose sa više od 1500 nevladinih organizacija širom sveta.

ECOSOC zaseda jednom godišnje, a zasedanje traje četiri nedelje. Veliki deo rada ovog Saveta odvija se u ostalim posebnim fondovima i programima koje on ustanovljava. Veliki porast broja ovih fondova i programa predmet je stalne kritike koja se poziva na nedelotvornost rada.

Posebni fondovi i programi mogu da se podele u sledeće kategorije:

1. Posebni fondovi i programi: Program kontrole droga (INDCB), Istraživački institut za unapređenje prava žena (INSTRAW);
2. Stalni odbori: Komisija za pitanja stanovanja i naselja, Odbor za nevladine organizacije, Odbor za pregovaranje sa međudržavnim organizacijama, Komisija za transnacionalna preduzeća;
3. Posebni odbori: Programski i koordinacioni odbor (zajedno sa Generalnom skupštinom), Upravni odbor za koordinaciju;
4. Stručna tela: tela u kojima se nalaze nezavisni stručnjaci (Odbor za razvojno planiranje, Konferencija o programu UN za javnu upravu i finansije, Grupa stručnjaka za međunarodnu saradnju u poreskoj oblasti) i tela u kojima se nalaze stručnjaci vlada (Odbor za nove i obnovljene izvore energije za razvoj, Odbor za prirodna bogatstva, Odbor za očuvanje ugroženih dobara, Grupa stručnjaka UN za geografska imena, Međudržavna radna grupa za međunarodne norme prava);
5. Regionalne komisije: Komisija za ekonomska pitanja Afrike (ECA), Komisija za ekonomska pitanje Evrope (ECE), Komisija za ekonomska pitanja Južne Amerike i Karipskih ostrva (ECLAC), Komisija za ekonomska i socijalna pitanja Azije i Pacifika (ESCAP), Komisija za ekonomska i socijalna pitanja zapadne Azije (ESCWA);
6. Stručne komisije: Komisija za održivi razvoj, Komisija za socijalni razvoj, Državne komisije, Komisija za ljudska prava, Komisija za prava žena, Komisija za opojna sredstva, Komisija za zaštitu od zločina i krivično pravo.

Uprkos ovoj masi posebnih fondova i programa, značaj ECOSOC-a je opao. U skladu sa ciljevima Ujedinjenih nacija i sa namenom, ECOSOC se pre svega, bavi pitanjima razvoja siromašnih zemalja. Njegova ovlašćenja su pritom ograničena i podležu autoritetu Generalne skupštine, što ECOSOC sve više čini njenim "pomoćnim organom".

Pored toga, osnivanjem posebnih fondova i programa kao što su Razvojni program (UNDP) ili Konferencija za trgovinu i razvoj (UNCTAD) Generalna skupština je ECOSOC-u oduzela neke nadležnosti u oblasti razvoja, pa je tako ovom Savetu, pored ljudskih prava, ostalo veoma malo oblasti u kojima može delovati.

Sekretarijat Ujedinjenih nacija

Dok se ostali glavni organi Ujedinjenih nacija, sa izuzetkom Međunarodnog suda pravde, sastoje od delegacija vlada zemalja-članica, u Sekretarijatu UN-a rade samostalni službenici.

Sekretarijat je glavni administrativni organ Organizacije. Čine ga Generalni sekretar i potrebno administrativno osoblje. Generalnog sekretara, na predlog Saveta bezbednosti, imenuje Generalna skupština (mandat 5 godina), on je glavni administrativni službenik Organizacije. Generalnoj skupštini podnosi godišnji izveštaj o radu Organizacije.

Glavno sedište Sekretarijata je u Njujorku, tri predstavništva se nalaze u Ženevi, Beču i Najrobiju. Službenici Sekretarijata su odgovorni samo Organizaciji i ne smiju da primaju nikakva uputstva od treće strane.

Među zadatke Sekretarijata, koje ispunjava Generalni sekretar zajedno sa Sekretarijatom, spadaju zadaci klasične administrativne i političke prirode. Sekretarijat koordinira i rad ostalih glavnih organa, izuzev rada Međunarodnog suda, zadužen je za pripremanje plana budžeta i upravljanje finansijama, registruje i izdaje ugovore međunarodnog prava koje mu predoče članovi UN-a i predstavlja Organizaciju u oblasti međunarodnih odnosa i prema državama-članicama.

U osnovne zadatke Generalnog sekretara spada, u skladu sa članom 99. Povelje UN-a, "skretanje pažnje Savetu bezbednosti na svako pitanje ili situaciju, koja bi, po njegovom mišljenju, mogla da ugrozi mir".

Međunarodni sud pravde Ujedinjenih nacija

Međunarodni sud pravde je jedini glavni organ UN koji nema svoje sedište u Njujorku već u Hagu. Sa svojih 15 nezavisnih sudija, on je jurisdiktivni organ Ujedinjenih nacija. Zadaci i ovlašćenja Suda definisani su u glavi XIV Povelje UN i u Statutu Suda koji je sastavni deo Povelje. Svaka država koja postane članica UN istovremeno postaje ugovorna strana Međunarodnog suda pravde koji se veoma razlikuje od klasičnih sudova. Kao strane u sporu pred Međunarodnim sudom pravde mogu da se pojave samo države. Karakter međunarodnog prava predviđa da je počinovanje Međunarodnom sudu pravde neophodno za postizanje odgovarajućeg sporazuma između strana u sporu. Ukoliko samo jedna država nije spremna na to, Međunarodni sud pravde ne može da se angažuje u sporu. Presude Međunarodnog suda pravde su obavezujuće za strane u sporu, ali ne zahtevaju opštu primenu na sve ostale države-članice. Ovi uslovi rezultirali su time da Međunarodni sud pravde nije mogao da odigra značajnu ulogu pri ispunjavanju osnovnog zadatka UN –

obezbeđivanju mira. Ideja da se konflikti između država rešavaju pred Međunarodnim sudom pravde a ne na bojnopolju, nije u potpunosti zaživela.

Starateljski savet Ujedinjenih nacija

Sistem starateljstva Ujedinjenih nacija odnosi se na zaštitu interesa i prava naroda na teritorijama koje nisu stekle samoupravu. Povelja UN uspostavlja međunarodni sistem starateljstva pod okriljem UN-a kao organizacije koja štiti prava nesamoupravnih naroda, odnosno organizacija nadzire upravu od strane vlada koje vrše vlast. Ideja o sistemu starateljstva i formiranju Starateljskog saveta je posledica kolonijalnih odnosa koji su još uvek postojali u periodu nastanka Ujedinjenih nacija.

Kao i ECOSOC, Starateljski savet je potpuno podređen Generalnoj skupštini. Osnovne zadatke kontrole nad upravljajućom (administrativnom) vlašću ima Skupština i pod njenim rukovođenjem Savet. Međutim, uloga ovog Saveta vremenom slabi, tako da je nakon proglašenja nezavisnosti poslednje oblasti koja se nalazila pod starateljstvom obustavio svoj rad (1. oktobra 1994. godine).

Finansiranje sistema UN

Sistem UN se finansira na dva načina: oporezivanjem (obavezni doprinosi država-članica budžetu Organizacije) i dobrovoljnim priložima zemalja članica posebnim fondovima i programima.

Regularni dvogodišnji budžet UN-a i njenih agencija finansira se oporezivanjem. Na Generalnom zasedanju određuje se budžet i odlučuje porez za svaku članicu (ovo je uglavnom zasnovano na relativnoj sposobnosti svake zemlje da plati porez, mereno prihodima po glavi stanovnika, zajedno sa drugim faktorima).

Ustanovljen je princip da UN ne treba da budu previše zavisne ni od jedne članice za finansiranje njenih projekata i određen je maksimalan iznos (najveća suma kojom bilo koja članica može biti oporezovana).

U decembru 2000, na Zasedanju je izmenjen nivo poreza kako bi bolje reflektovao trenutnu situaciju u svetu (regularan budžetski maksimum je smanjen sa 25% na 22%). Sjedinjene Države su jedina članica koja ispunjava taj maksimum, ali i dalje duguje Organizaciji na stotine miliona dolara

Do 2008. najveći finansijski doprinos mirovnim operacijama UN imaju: Sjedinjene Države, Japan, Nemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Italija, Kina, Kanada, Španija, Južna Koreja.

Posebni programi UN-a koji nisu uključeni u regularan budžet (kao što su UNICEF, UNDP, UNHCR i Svetski program hrane) se finansiraju dobrovoljnim prilozima vlada zemalja-članica. Jedan deo priloga je u formi poljoprivrednih dobara, kao donacija unesrećenim područjima, ali veći deo predstavljaju novčane donacije.

Posebne organizacije Ujedinjenih nacija

Za razliku od posebnih organa, posebne organizacije nisu utemeljene od strane UN-a. Reč je o internacionalnim organizacijama sa sopstvenim pravnim statusom, s kojima Ujedinjene nacije sarađuju na osnovu ugovornih veza (posebni sporazumi i ugovori u skladu sa članom 63. Povelje UN). Neke od ovih posebnih organizacija postojale su mnogo pre osnivanja Ujedinjenih nacija kao, na primer, Svetsko udruženje pošta koje je osnovano 1874. godine.

Posebne organizacije imaju delom jednake oblasti delovanja kao i posebni fondovi i programi, što je prouzrokovalo kritiku upućenu Ujedinjenim nacijama kada je reč o delotvornosti rada organizacije. Formalno, radi se o međudržavnim ustanovama u čijoj osnovi su sopstveni međunarodno-pravni ugovori i koje imaju sopstvenu organizacionu strukturu, strukturu članstva i sopstveni budžet. Ove organizacije su ugovorima ili sporazumima povezane sa Ujedinjenim nacijama. Ugovori se zaključuju sa Ekonomskim i socijalnim savetom, a odobrava ih Generalna skupština UN.

Slično kao u slučaju posebnih fondova i programa, u polju rada posebnih organizacija ogledaju se interesni konflikti između zemalja u razvoju i industrijskih zemalja. Dok bogate države smatraju da su finansijske kooperacije (u kojima ove države dominiraju zbog raspodele glasova na osnovu raspodele finansijskih doprinosa) delotvorne i efikasne, siromašne zemlje naglašavaju važnost multilateralne saradnje i razvoja, što je opet, zavisno od podrške industrijskih zemalja. Rad posebnih organizacija nije mogao da da veliki doprinos prevazilaženju ovih razlika. Isto što važi za Ujedinjene nacije važi i za posebne organizacije - uspeh njihovog rada u velikoj meri zavisi od volje država koje se odlučuju za multilateralnu saradnju.

Posebne organizacije su:

- ILO (International Labour Organization) – Međunarodna organizacija rada
- FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) – Organizacija za pitanja ishrane i poljoprivrede
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) – Organizacija za pitanja obrazovanja i vaspitanja, nauke i kulture
- ICAO (International Civil Aviation Organization) – Međunarodna organizacija civilnog vazdušnog saobraćaja
- IBRD (International Bank for Reconstruction and Development) – Međunarodna banka za obnovu i razvoj

- IFC (International Finance Corporation) – Međunarodna finansijska korporacija
- IDA (International Development Association) – Međunarodno udruženje za razvoj
- IMF (International Monetary Fund) – Međunarodni monetarni fond
- UPU (Universal Postal Union) – Svetsko udruženje pošta
- WHO (World Health Organization) – Svetska zdravstvena organizacija
- ITU (International Telecommunication Union) – Međunarodna telekomunikaciona unija
- WMO (World Meteorological Organization) – Svetska organizacija za meteorologiju
- IMO (International Maritime Organization) – Međunarodna organizacija za pomorski saobraćaj
- WIPO (World Intellectual Property Organization) – Svetska organizacija za intelektualnu svojinu
- IFAD (International Fund for Agricultural Development) – Međunarodni fond za razvoj poljoprivrede
- UNIDO (United Nations Industrial Development Organization) – Organizacija Ujedinjenih nacija za industrijski razvoj

Problemi sa kojima se susreću Ujedinjene nacije

Prilikom ispunjavanja najvažnijeg zadatka, obezbeđenja mira u svetu, uvek je dolazilo do velikih i teških kriza. UN su od šezdesetih godina prošlog veka bile najvažniji forum za prevazilaženje konflikata između Severa i Juga, međutim malo se postiglo na istinskom rešavanju problema između zemalja u razvoju i razvijenih zemalja.

Takom godina, stalno se spominje kritična tačka u veoma razgranatom sistemu UN – nedostatak koordiniranja aktivnosti – a time se kritika usmeravala i na nedelotvornost UN-a. SAD, kao država koja daje najveći doprinos budžetu UN-a, veoma često pokušava da neplaćanjem svog dela doprinosa stavi ostale države-članice pod pritisak, što dalje dodatno prouzrokuje problem u vezi nedostatka novca u budžetu UN.

Između ciljeva i načela imenovanih u Povelji UN i realnosti postoji jaz (videti tabelu koja sledi). Jedan od nedostataka je i sam sistem organizacije UN-a u kojem je potpuno zanemarena realnost. UN su klasična međunarodna organizacija čije članice su države i kao bilo koja druga međunarodna organizacija jake su samo koliko im to dozvole države-članice. Volja i spremnost država-članica (naročito bogatih članica) na rešavanje multilateralnih problema odlučuju o uspehu ili neuspehu rada UN-a.

Ciljevi i načela	Politička realnost
Suverena jednakost svih država-članica	Izražena diferencijacija moći između država i regija
Ispunjavanje obaveza preuzetih potpisivanjem Povelje UN	Uskraćivanje finansijskih i drugih doprinosa Organizaciji u zavisnosti od interesa pojedinačnih država-članica
Obaveza na mirno rešavanje konflikata	Sveprisutno nasilje u međunarodnom sistemu
Sveopšta zabrana nasilja	Praktikovanje prava pojedinih država na unilateralnu upotrebu nasilja
Mir i sigurnost u svetu kao kolektivni zadatak svih država-članica	Dominacija interesa industrijskih država i zaboravljeni konflikti u ZUR
Zabrana uplitanja u unutrašnja pitanja država-članica	Globalizacija osnovnih problema uslovljava eroziju državnog suvereniteta

Od osnivanja do danas učetvorostručen je broj država-članica UN, proširila se oblast delovanja, ali u Povelji nisu učinjene bitnije promene. U njoj se ogleda situacija koja je bila prisutna na kraju Drugog svetskog rata, tako da Organizacija postaje sve više nesavremena. U međunarodnoj politici postoji konsenzus o tome da mora da se izvrši reforma UN. Strukture i postupci Organizacije više ne odgovaraju realnosti XXI veka.

Konferencija UN o trgovini i razvoju – UNCTAD

Konferenciju UN o trgovini i razvoju (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD), osnovala je 1964. godine Generalna skupština UN, na inicijativu zemalja u razvoju (ZUR), sa zadatkom da radi na:

- Unapređenju međunarodne trgovine, posebno u pogledu njene uloge u ubrzanju trgovine između zemalja u razvoju, a radi ubrzanja njihovog privrednog razvoja;
- Formulisanju principa i politike međunarodne trgovine;
- Predlaganju konkretnih mera radi operacionalizacije globalne strategije razvoja usvojenih u međunarodnim forumima
- Uspostavljanju mehanizma i institucija međusobne saradnje zemalja članica UNCTAD-a
- Iniciranju akcija za pregovaranje u forumima i organizacijama u sistemu UN u vezi trgovine i razvoja
- Harmonizaciji politika vlada zemalja-članica i regionalnih ekonomskih grupacija u sferi međunarodne trgovine i razvoja
- Razmatranju i koordinaciji i svih ostalih aktivnosti unutar sistema UN u oblasti međunarodne trgovine i privrednog razvoja a uz punu saradnju sa Generalnom skupštinom UN i ECOSOC-om UN.

UNCTAD je nastao na stanovištu zemalja u razvoju da postojeće međunarodne institucije kao što su GATT-a (Svetska trgovinska organizacija), MMF i IBRD nisu organizovane na pravi način, odnosno nisu usredsređene na probleme ZUR.

Osnovni cilj UNCTAD-a je poboljšanje položaja zemalja u razvoju u svetskoj privredi i u tu svrhu definisanje pravila koja se odnose na sve aspekte razvoja, uključujući trgovinu, pomoć, transport, finansije i tehnologiju. UNCTAD je zastupnik interesa ZUR u globalnim forumima.

Ova Konferencija UN je poluautonomni međunarodni organizam, predstavlja stalno telo Generalne skupštine UN zaduženo za trgovinu, investicije i pitanja razvoja. Poluautonomnost, odnosno zavisnost UNCTAD-a od Generalne skupštine UN se u praksi ogleda u tome da na rezolucije UNCTAD-a saglasnost mora dati Generalna skupština UN.

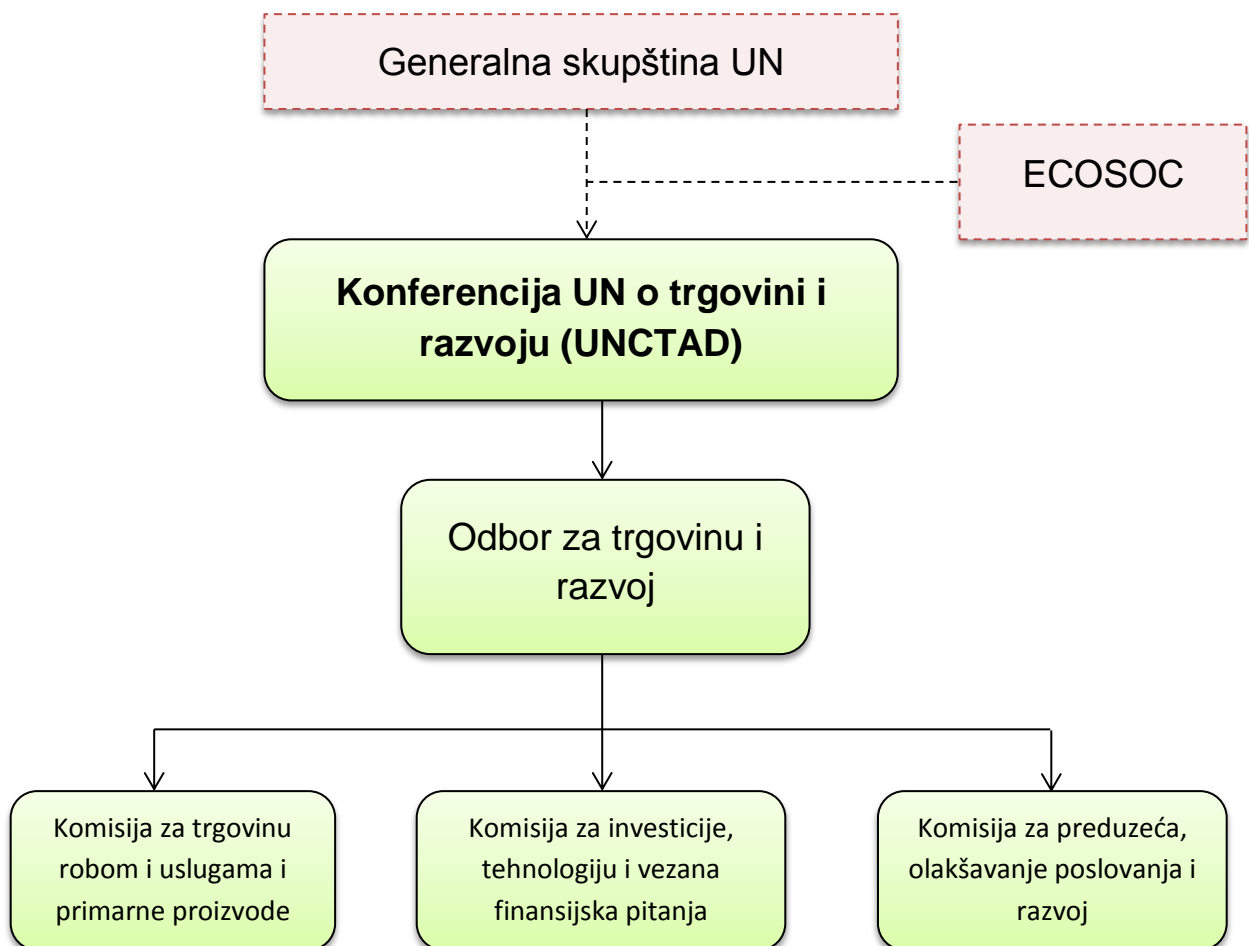
Predstavlja međudržavno telo u kome učešće uzimaju one članice UN koje za to imaju interes. Sedište UNCTAD-a je u Ženevi.

UNCTAD je globalni forum u kome države-članice razmenjuju mišljenja o pitanjima trgovine, investicija i razvoja, pri čemu je ova razmena mišljenja potkrepljena savetima eksperata iz navedenih oblasti. U UNCTAD-u se najjače čuje glas zemalja u razvoju, on je centralni organ za nadzor nad najmanje razvijenim državama. Pored ovoga, na osnovu finansijskih sredstava donatora, UNCTAD pruža tehničku pomoć ZUR.

U okviru UNCTAD-a postoji posebno odeljenje za prikupljanje statističkih podataka i istraživanje i razvoj. Ovo odeljenje objavljuje veliki broj izveštaja i studija (o trgovini i razvoju, svetskim investicijama, najmanje razvijenim zemljama, e-trgovini).

Tokom 1970-ih i 1980-ih, UNCTAD je značajno radio na ideji stvaranja novog međunarodnog ekonomskog poretka, a jedno od njegovih glavnih dostignuća je osmišljavanje i sprovođenje generalizovanog sistema preferencijala.

Organizaciona struktura UNCTAD-a

1. **Konferencija** – vrhovni organ; okuplja ministre država članica jednom u četiri godine kada odlučuju o najznačajnijim pitanjima funkcionisanja – ove odluke su smernice za rad drugih organa
2. **Odbor za trgovinu i razvoj** – izvršni organ, sastaje se jednom godišnje da raspravlja o radu Sekretarijata UNCTAD-a i tri puta godišnje da raspravlja o hitnim pitanjima funkcionisanja UNCTAD-a, pitanjima rukovođenja, institucionalnim pitanjima. Nadležnost ovog organa pokriva trgovinu, investicije i razvoj, pa su zato osnovane tri komisije koje se sastaju jednom

godišnje na redovnim sastancima i čak do deset puta godišnje u vidu sastanaka eksperata

- Komisija za trgovinu robom i uslugama i primarne proizvode
- Komisija za investicije, tehnologiju i povezana finansijska pitanja
- Komisija za preduzeća, olakšavanje poslovanja i razvoj

3. **Sekretarijat UNCTAD-a** – administrativni organ na čijem čelu je Generalni sekretar. Osim za administrativne i tehničke poslove, ovaj organ je zadužen i za predstavljanje UNCTAD-a u odnosima sa članicama i drugim međunarodnim organizacijama.

Doprinos UNCTAD-a u razvoju međunarodne trgovine

U svom dosadašnjem radu, bez obzira što kao poluautonomna organizacija UN nema dovoljno moći da istupa samostalno, UNCTAD je ipak postigao zapažene rezultate:

- Opšti sistem preferencijala (1971) – podrazumeva da razvijene zemlje odobravaju nerekipročne trgovinske koncesije ZUR, odnosno da pružaju preferencijalni tretman izvoznim proizvodima zemalja u razvoju. Iako je ovaj sistem nastao multilateralno, on se u praksi sprovodi unilateralno – svaka razvijena zemlja objavljuje listu preferencijala koju odobrava ZUR kao i listu zemalja koje ona smatra ZUR;
- Regulisanje međunarodne trgovine primarnim proizvodima (kakao, kafa, šećer, juta...) – ogleda se u davanju inicijative za usvajanje nekoliko međunarodnih sporazuma o primarnim proizvodima i za osnivanje Zajedničkog fonda za sirovine (obezbeđuje se finansiranje koordiniranih zaliha primarnih proizvoda i istraživačkog rada u oblasti primarnih proizvoda);
- Sporazum o globalnom sistemu trgovinskih preferencija – uspostavljaju se značajne trgovinske preferencije u trgovini između ZUR; najznačajniji doprinos razvoju ekonomskih odnosa između ZUR;
- Rad na problemima dugova najmanje razvijenih zemalja – inicijative kao što je usvajanje Preporuka za međunarodnu akciju u oblasti reprogramiranja dugova ili smanjenje dugova komercijalnim bankama za najmanje razvijene zemlje;
- Tehnička pomoć ZUR i zemljama u tranziciji – s ciljem da ojačaju svoje institucionalne kapacitete i izrade dobre razvojne politike; do sada je objavljeno preko 300 ovakvih projekata koji su sprovedeni u preko 100 zemalja-članica;
- Rad na usvajanju međunarodnih konvencija u oblasti međunarodne trgovine koje su donete u okviru UN, a na kojima je UNCTAD radio pružajući ekspertsku pomoć (na primer, Međunarodna konvencija o prevozu robe morskim putem iz 1978., kao i mnogi drugi sporazumi i pravila);

- Promovisanje koncepta elektronskog poslovanja u međunarodnoj trgovini – uključuje rad na brojnim programima, kao što su integrisani sistem carinjenja, Program praćenja kontejnera u Aziji i Africi ili Mreža globalnih trgovinskih tačaka koja u 150 centara širom sveta pruža informacije o međunarodnoj trgovini i pomaže oko primene elektronskog poslovanja;
- Prikupljanje i objavljivanje statističkih podataka i naučno-istraživački rad u oblasti međunarodne trgovine – rezultira brojnim izveštajima i naučnim studijama koje imaju značajan uticaj na razvoj naučne i stručne zajednice u oblasti međunarodne trgovine;
- Rad na regulisanju stranih direktnih investicija (SDI) i poslovanja transnacionalnih kompanija – usvojen je Kodeks ponašanja transnacionalnih kompanija i osnovan je Centar za transnacionalna preduzeća (UNCTC) koji bi bio organ za praćenje njihovog poslovanja. Međutim, 1993., ovaj Centar je ugašen jer nije postojao interes razvijenih zemalja da se nastavi sa tom praksom. U okviru UNCTAD-a je nakon toga osnovana divizija za transnacionalna preduzeća i investicije čiji zadatak je promocija stranih direktnih investicija i samim tim, unapređenje poslovanja transnacionalnih kompanija;

Iako UNCTAD predstavlja globalni glas zemalja u razvoju, on kao poluautonomna organizacija UN nema dovoljno moći da istupa samostalno u međunarodnim odnosima.